

Ergens in deze contreien, ruwweg tussen de Zenne en de Scheldemonding, gebeurde in die tijden iets heel onooglijk, waarvan later het vlindereffect zou blijken. Het was op de hoek van deze twee straten dat vier mensen dachten dat ze een goed idee hadden. Wàt het idee was, kunnen we niet achterhalen, maar archeologen vonden wel belangrijke geschriften terug. Titel: statuten, inclusief voorzitter en dukatenmeester. DNA-onderzoek toont aan dat hier de eerste genen van het verenigingsleven in Vlaanderen ontstonden. Het aantal mensen met een goed idee, én statuten, nam exponentieel toe. En wij weten allemaal sinds een jaar of drie dat exponentieel echt wel zeer snel zeer veel kan zijn.

Al die burgerinitiatieven samen, ook dat moest een naam krijgen. Helemaal in lijn met onze volksaard, kozen we enerzijds voor een geuzennaam en anderzijds voor onverstaanbaar gewauwel. De geuzennaam werd Amateurkunsten: prutsers, morrelaars in de marge, would be vooral-op-zondag-artiesten. Heerlijk hoe nog steeds spotnaam en erenaam haasje over met elkaar blijven springen. En dan... so-ciaal-cul-tureel vol-wassenen-werk: zeg nu zelf... wie hier heeft dit begrip al ooit succesvol, laat staan, ongehavend door familiefeestjes kunnen loodsen?

En toch. Wie alle vondsten in heel Vlaanderen en over de eeuwen heen bekijkt, wordt er stil van. Het is in-druk-wekkend.

Ze leerden hun volk koken én eten, ze leerden hun volk op, voor en achter podia groot en klein staan, ze leerden hen over elkaar en zichzelf, ze leerden hen vingervlug spelen met complexe democratieën, ze leerden hen over muurtjes kijken én springen, ze leerden hen... noem een thema, noem een kunstdiscipline, noem om het even wat,...: amateurkunsten en sociaal-cultureel werk maakten en maken vele miljoenen mensen groot in kleine én in grootse dingen. Collectief in de grootst mogelijke diversiteit.

Het is wetenschappelijk aangetoond: deze sectoren droegen en dragen genetisch bij tot het ondernemend volkje dat we zijn.

Het startte dus op die ene hoek en meanderde verder, tussen burgers, overheden en allerlei markten. Wanneer deze initiatieven groter en succesvoller werden, lonkten de omen Dagobert: soms liefdevol omarmend, dan weer valselijk ondermijnend.

Groepen burgers en gemeenschappen sprongen en springen in de bres voor elkaar, én lieten ook overheden lonken, soms valselijk ondermijnend, dan weer liefdevol omarmend. Pacman loerde voortdurend om de hoek. In alle richtingen.

Ja, het waren en zijn fascinerende, veranderlijke verhoudingen, achter en voor de schermen van deze sectoren. Zij vormden en vervormde meanders naar wat toch komen zou, door voortdurend uit te dagen en uitgedaagd te worden.

Het was niet anders en zal niet anders zijn.

En dat blijkt in lengte der jaren een gouden recept. Groepen mensen die al doende expert zijn: deskundig in ervaringen, het aanvoelen van kansen en problemen, het in de praktijk zetten van antwoorden en oplossingen. Geïnspireerd en aangewakkerd door landelijke organisaties. En vooral: mét goesting, engagement! Geen wonder dat markten en overheden lonken. Geen wonder ook dat deze sectoren voortdurend de eigen vrije ruimte moeten maken en claimen. Want als markten falen

en de armen van overheden te kort zijn om op alle vragen in te gaan, zullen en moeten groepen burgers de humuslaag voor anders en/of beter kunnen blijven zijn.

Maar iedereen was tevreden, zo bleek uit die ene opgegraven steen waar “Prima Politiek” op stond. Hola, pas na decennia ontdekten onderzoekers, na veel schuurwerk, dat de letters “at van de” ontbraken op die steen: het was niet Prima Politiek, maar Primaat van de Politiek. Ja, het kon soms schuren in deze streken.

Archeologen groeven ook tal van verdomhoekjes op waarin kritische en buiten de lijntjes kleurende organisaties hun plek vonden: soms tijdelijk, soms permanent.

“Onbetaalbaar”, zo lezen onderzoekers door de eeuwen heen over dit fenomeen. Dikwijls met gezwollen tremolo in de schrijftuur van oppervoorzitters van het land en zijn gemeenschappen: al die vrijblijvende inzet van vrijwilligers: om te koesteren, onbetaalbaar. Onbetaalbaar. Even dikwijls dus ook met handenwrijvende monniklachjes vanwege de opperpenningmeesters van het land en zijn gemeenschappen. Want een vrijblijvend schouderklopje is zoveel makkelijker dan verstandige investeringsinspanningen.

Wat een bouwwoede ook in die tijden. Zowat elke activiteit kreeg een eigen gebouw. Waarom ze de publieke ruimten niet wat meer deelden? Dat deden ze niet graag. Niet toevallig overigens, want dat lag helemaal in lijn met het minder gemakkelijk delen van expertise, realiteiten, ervaringen, goede vondsten,... Vele eilandjes in de grootvlakte Vlaanderen.

Maar... we hadden het over de gebouwen, want toen kwam, ongeveer gelijktijdig met het opdrogen van geldreserves, het betonrot opduiken. En nog iets. Zowat iedereen had “Een Goed Idee” om die gebouwen nog beter maar tegelijk onbetaalbaarder te maken. Het werd zelfs een nationale sport: wie het hardste zijn goed idee riep, kreeg gratis een wet. Lucht-zui-ve-ring echoot bijvoorbeeld vandaag nog na. Allemaal goedbedoelde wetten -en niet enkel voor gebouwen-, maar zo duur en verstikkend.

Archeologen deden zelfs lugubere vondsten. Ze vonden stapels papieren in de kisten van overleden verenigingsleiders. Mee begraven in de hoop dat de vele paperassenprocedures in het hiernamaals wél opgelost zouden raken. Dacht men. Denkt men.

Wat een ellende, denk ik u voelen. Is dat fenomeen dan uiteindelijk kopje onder gegaan? Neen, het was voortdurend sterker dan zichzelf. 100.000en burgers stegen altijd maar weer boven zichzelf uit.

Ze legden vingers op polsen, zorgden voor verandering, namen massaal veel mensen mee in verandering, zorgden ervoor dat bijna de helft van Vlaanderen artistiek actief is en noem maar op. En konden blijven rekenen op een gigantisch, toegegeven dikwijls niet luidruchtig, draagvlak.

Uit satellietgegevens blijkt zelfs dat heel de wereld Het Fenomeen jaloers in de gaten hield. Zonder dat Vlaanderen en zijn opinie- en andere leiders het voldoende besepte.

Meer nog, ergens in die tijden, op de laatste dag van wat toen nog een 8-wekelijkse schoolvakantie was, stroomden al die eilanden een halve dag samen, met als ordewoord een ongetwijfeld woordspelerig, fout geschreven, scherpe specerij uit de Japanse keuken. Wascabi.

Ze hadden het over dit alles en ook over een departement dat naar adem hapt, Europa dat te blind was voor Het Fenomeen, tanende lokale slagkracht, het afnemend vertrouwen in de democratie,... Ja, het waren vrolijke mensen, daar in Brussel. Maar... ze vonden elkaar, zo blijkt uit de gênante foto's van de receptie nadien.

Het sociaal-cultureel en amateurkunstenverhaal van Vlaanderen. Dat schrijven we met zijn allen elke dag. Het was niet anders (voor juni en oktober '24) en zal ook erna niet anders zijn.

Dank u voor de komst... en de toekomst.